



UNIVERSITÄTS-  
BIBLIOTHEK  
PADERBORN

## **Clypeus Theologiæ Thomisticæ**

In Tres Partes Divisus, Et Quinque Voluminibus Comprehensus

Tractatus de Beatitudine, de Actibus humanis, eorumque Moralitate, de  
Virtutibus ac Donis, de Vitiis ac Peccatis, & de Legibus, nec-non  
Dissertationem Theologicam de Probabilitate

**Gonet, Jean-Baptiste**

**Coloniæ Agrippinæ, 1671**

Disp. I. De moralitate in communi

---

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78232](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78232)



in homine, si ipsum in primo vel altero gradu constitutum spectes, quod ad hunc tractatum pertinet: sed ut regulis morum subjectus est, à quibus aberrare potest, vel regi, omnino hanc sibi partem vindicat, & recto quidem ordine: cum enim humanorum actuum naturam, seu esse physicum moralitas consequatur; postquam superiori Tractatu de humanis Actibus, tum universim, tum speciatim actum est, quoad esse physicum, & ut ad ordinem naturæ pertinent, rectè à methodorum bonitate vel malitia morali differamus.

Cæterum, licet forsitan hæc Tractatio plures difficultate sua deterere soleat, unum tamen habet, quo cæteris penè omnibus anteponendam censeo: vix enim alteram Theologia partem reperies, quæ cum ista utilitate jure contendat. Hæc una vitia extinguit, virtutes inserit, feros animi motus mitigat, mores componit, & effectus omnes ita temperat, ut merito à Platone mulica magna dici potuerit, non quæ fidium pulsu aures corporis, quas Sapiens filias carminis vocat, ad vacuam voluptatem demulceat, sed quæ partium animæ concordiam, ac virtutum harmoniam, suavissimum & maximè optandum animæ concentum edat. Quid enim me doces (inquit Seneca) quomodo inter se acutæ & graves voces consonant, quomodo nervorum disparem reddentium sonum fiat concordia? fac potius quod animus meus secum consonet, ne consilia mea discrepent. O egregiam artem! Scis rotunda metiri, in quadratum redigis quæcumque acceperis formam, nihil est quod in mensuram tuam non cadat; si artifex es, si geometra, metire animum, dic quàm magnus, quàm pusillus sit. Scis quæ recta sit linea; quid tibi prodest, si quid in vita rectum sit ignoras? Denique moralis scientia, omnium bonarum artium mater, quos erudit, ditat, quos docet nobilitat, quos instruit ornat, unde à Platone scientia optimi merito nuncupatur.

Epist.  
82.

Lib. 3.  
Instit.  
cap. 7.

Transeamus ergo (inquit Lactantius) ad eam Philosophiæ (dicamus nos Theologiæ) partem, quam moralem vocant, in qua totius Philosophiæ ratio continetur, siquidem in illa, quæ Physica dicitur, sola oblectatio est, in hæc etiam utilitas. Et quoniam in disponendo vitæ statu, formandisque moribus, periculo majori peccatur, majorem diligentiam necesse est adhiberi, ut sciamus quomodo nos oporteat vivere. Illic enim potest venia concedi, quia si aliquid dicunt, nihil profunt; si delirant, nihil nocent: hic verò nullus diffidio, nullus errori locus, omnes unum sentire oportet, ipsamque Philosophiam uno quasi ore præcipere, quia si quid fuerit erratum, vita omnis evertitur.

## DISPUTATIO I.

### De Moralitate in communi.

**H**ic præcipuus scopus hujus Tractatus sit explicare bonitatem & malitiam moralem actuum humanorum, & ab illis D. Thomas exordium sumptur: quia tamen notitia gradus generici non parum juvat, ut species sub illo contenta perfectè dignoscantur, hanc disputationem veluti præliminalem, & viam ad reliquas præsentis tractatus difficultates aperientem præmittimus.

#### ARTICULUS PRIMUS.

*Quid sit Moralitas Actuum humanorum, quidve addat supra libertatem?*

##### §. I.

*Referuntur Sententiæ, & vera eliguntur.*

**E**st moralitatis existentia notissima sit, absolutissima tamen & obscurissima est illius natura: unde in ejus explicatione Doctores ita inter se divisi sunt, ut fere tot sint sententiæ, quot capita. Quidam illam cum libertate confundunt, existimantes actus humanos dici morales ex eo

præcisè, quod à libera voluntate cum perfecta rationis deliberatione procedant. Alii dicunt moralitatem esse denominationem extrinsecam, à lege, libertate, aut alia forma extrinseca petitam. Alii docent, illam itam esse in ordine sive relatione actuum humanorum ad suam regulam. Et est adhuc circa hujusmodi relationem inter Theologos pugna: nam aliqui censent esse tantum relationem rationis cum fundamento in re; alii contra asserunt esse relationem realem; & ex istis quidam volunt eam esse prædicamentalem, alii transcendentalem. Quibus præmissis, pro resolutione difficultatis

Dico primò, libertatem esse quidem fundamentum moralitatis actuum humanorum, non tamen ipsam moralitatem formaliter.

Prima pars est certa: quia actus humani habent à libertate quod possint subijci regulis morum, & ab eis dirigi & mensurari; unde actus omnino necessarii, & ad unum determinati, non sunt capaces talis directionis; frustra enim adhiberetur lex eis, quod est ex se & natura sua determinatum ad



ad unum, & aliter se habere non potest: Ergo A  
libertas in actibus humanis est fundamentum  
moralitatis. & ibi incipit genus moris, ubi primò  
dominium voluntatis invenitur, inquit S. Doctor in  
2. dist. 2. qu. 7. art. 2. De quo plura diximus tra-  
ctatu precedenti.

Secunda verò pars, quòd scilicet libertas non  
sit formaliter ipsa moralitas, multipliciter osten-  
ditur. Primò quia libertas pertinet ad ordinem  
physicum, est enim proprius modus agendi  
creaturæ rationalis, per quem in genere phy-  
sico operandi ab irrationalibus distinguitur. Se-  
cundò, quia prius intelligitur libertas in actio-  
nibus humanis, quàm moralitas: prius liqui-  
dem concipimus, intellectu proponente ali-  
quod objectum cum indifferentia, voluntatem  
in illud cum indifferentia tendere (in quo for-  
maliter consistit libertas) quàm habere esse mo-  
rale in suo actu; inò ex eo tanquam à ratione à  
priori habet esse morale in suo actu, quòd ren-  
datur objectum cum indifferentia, ex eo enim  
actus est mensurabilis per regulas morum. Ter-  
tiò, si nulla esset regula morum, putà nulla  
lex, adhuc posita indifferentià iudicii in intel-  
lectu, intelligeretur libertas in actibus volunta-  
ris, & tamen in tali casu nulla esset in eis mo-  
ralitas: Ergo moralitas non est formaliter ipsa  
libertas.

Dico secundò, moralitatem non consistere in  
extrinseca denominatione.

Probatur primò ex D. Thoma hic art. 4. ad  
2. ubi loquens de moralitate quam actus ha-  
bent ex fine, expressè dicit quòd *inheret actio-  
ni*, quamvis finis à quo sumitur, sit extrinse-  
cus: At denominatio extrinseca non inheret  
subjecto, nec intrinsecè illud afficit, sed solum  
extrinsecè denominat, ut esse vitium in patiere:  
Ergo juxta D. Thomam moralitas actuum huma-  
norum in intrinseca denominatione non consistit.

Probatur secundò: Voluntas, ratio, lex, &  
objectum, dicuntur moralia, per ordinem & at-  
tributionem ad actum morale: Ergo id quod  
constituit moralitatem, intrinsecè est in actu  
morali, non in potentia, lege, vel objecto.  
Consequenter patet: quia analogia attributio-  
nis dicuntur per ordinem ad illud, in quo prin-  
cipaliter & intrinsecè est ratio seu forma per  
nomen significata; v.g. medicina, urina, &  
dieta, dicuntur sana per ordinem ad sanitatem,  
quæ formaliter & intrinsecè est in animali. An-  
tecedens verò probatur: Potentia dicitur mora-  
lis, quia causat actum morale; lex, quia ipsum  
dirigit; objectum, quia terminat; finis, quia  
moveret; circumstantia, quia afficiunt: Ergo om-  
nia hæc dicuntur moralia, per ordinem & attri-  
butionem ad actum morale.

Confirmatur: Forma à qua actus humanus  
immediatè denominatur moralis, debet esse  
intrinsecè in aliquo subjecto: Sed hoc non po-  
test esse aliud quàm actus voluntatis: Ergo esse  
morale in hujusmodi actu, non est denomina-  
tio solum extrinseca. Major pars est, Minor  
probatur. Forma illa, cum sit ipsa actualis & forma  
moralitas, debet subjectum in quo est con-  
stitui actu & formaliter morale; sicut quælibet  
forma actualis confert suo subjecto actua-  
lem denominationem: Solum autem actus vo-  
luntatis est capax prædictæ denominationis, sic-  
ut solum ipse est actu formaliter in genere mo-  
rali, & actu formaliter bonus vel malus: Ergo &c.

Nec valet, si dicas cum Suarez, formam dan-

tem illam denominationem esse libertatem,  
suamque primariam & intrinsecam denomina-  
tionem, quæ est denominatio liberi, confer-  
re voluntati in qua est, & deinde extrinsecè de-  
nominare moralem, actum qui à voluntate eli-  
citur. Non valet, inquam, tum quia liber-  
tas neque est ipsa moralitas, neque forma mo-  
ralis, sed pertinet ad ordinem physicum, ut jam  
ostendimus; denominatio autem moralis, à for-  
ma morali sumi debet. Tum etiam quia liber-  
tas in actibus à voluntate elicitis, non est extrin-  
seca denominatio, proveniens à potentia, ut  
supponit Suarez, sed est quidam modus vita-  
licitatis in illis existens, & à potentia libera &  
vitali, nempe voluntate, participatus, ut egre-  
gè ac eruditè probant Salmanticenses, & pa-  
ter ex eo quòd aliter constituenda sit libertas  
in actibus elicitis immanentibus, qui sunt qua-  
si per essentiam liberi, ac imperatis transeun-  
tibus, qui ab eis liberi denominantur, adeoque  
cum in istis sit extrinseca, in illis poni debet in-  
trinseca.

Dico tertio: Moralitas actuum humanorum  
sita est in relatione actus liberi ad regulam suam,  
in relatione, inquam, non rationis, sed reali,  
non prædicamentali quidem, sed solum transcen-  
dentali.

Conclusio tres habet partes, quæ sigillatim  
probandæ sunt. Prima facile suaderetur: Tum quia  
ratio moralitatis in actibus humanis pertinet  
ad genus mensurabilis & regulabilis per regulas  
morum: mensurabile autem, ut tale dicit, or-  
dinem ad mensuram: Tum etiam quia de mo-  
ralibus eodem proportionali modo debemus  
philosophari, sicut de artificialibus: Sed in artifi-  
cialibus tota formalis ratio artefacti sumitur ex  
ordine ad ideam & regulas artis, quæ sunt in  
mente artificis: Ergo & in moralibus tota for-  
malis ratio moralitatis debet sumi ex ordine,  
seu relatione quam actus humani dicunt ad suam  
regulam, seu mensuram.

Secunda pars, quæ asserit talem relationem  
non esse rationis, sed realem, videtur etiam  
manifesta, quicquid in contrarium dicat Vaz-  
quez hic disp. 73. cap. 7. Primò quia moralitas  
convenit actibus humanis independentè ab  
omni fictione intellectus: nam revera & à par-  
te rei actus humani sunt moraliter boni, aut  
mali, meritorii vel demeritorii, & laude aut  
vituperio digni. Secundò, quia fieri entis ratio-  
nis est cognosci, non autem fieri moralitatis;  
aliàs qui cognosceret peccatum, faceret: quod  
est ridiculum. Tertio, Ordo gratiæ, status glo-  
riz, unio hypostatica, in ordine morali fun-  
dantur: quis verò credat prædiosissimam hanc  
molem, viliissimi enarrationis minuti fundamen-  
to? Nec minus à ratione dissonum videtur,  
quòd Deus enti rationis immensum gloriæ pon-  
dus, vel æternò gehennæ statuerit cruciatum:  
Ergo relatio quæ actuum humanorum esse mo-  
rale constituit, non rationis, sed verè realis est,  
cum sit tot tantorumque bonorum aut malorum  
origo.

Tertia denique pars, quòd nimirum hæc re-  
latio non sit prædicamentalis, sed solum trans-  
cendentalis, probatur: Moralitas est genus ad  
contraria, scilicet bonum & malum morale: Sed  
relatio non est genus ad contraria, nec in ejus  
prædicamento est directa contrarietas, ut ex  
Aristotele cap. de relatione docent communiter  
Dialectici: Ergo &c.

Tract.  
10.  
Disp. 1.  
dubio 5.

8.

9.

10.



Præterea relatio prædicamentalis, ex proprio conceptu, sive generico, sive specifico, non exprimit perfectionem aut imperfectionem, convenientiam aut inconvenientiam, bonitatem vel malitiam, sed est purus respectus ad terminum sub ratione termini; quod ad eodè verum est, ut nequidem divinæ relationes, ex vi formalissimi conceptus ad perfectionem expriment, ut in tractatu de Trinitate fusè ostendimus: At qui species mortalitatis, quæ sunt bonitas & malitia, formalissimè expriment, illa perfectionem & convenientiam, hæc verò inconvenientiam & imperfectionem: Ergo neque earum species, neque earum genus possunt per relationem prædicamentalem constitui. Adde quod sæpè existit moralitas, absque eo quod objectum morale, quod est ejus terminus, à parte rei existat; ut cum quis appetit bonum vel malum possibile: Sed sine existentia termini non datur relatio prædicamentalis: Ergo relatio quæ actuum humanorum esse morale constituit, non est prædicamentalis, sed solum transcedentalis.

## §. II.

## Solvuntur Objectiones.

**C**ONTRA primam conclusionem objici possunt primò varia D. Thomæ testimonia, quibus hic quæst. 18. & sequentibus, sæpè asserit actum voluntatis esse moralem, in quantum est liber. Sed facillè respondetur, hæc debere intelligi in sensu causali, non verò formali, quia libertas est radix & fundamentum moralitatis, ut in prima parte conclusionis diximus: sicut quia rationalitas est radix risibilitatis, & albedo in pariete fundamentum relationis similitudinis, dicimus hominem in quantum rationalem esse risibilem, & parietem ut album esse similem. In eodem sensu accipiendum est id quod ait idem S. Doctor in 2. dist. 40. qu. 1. art. 1. nempe interiores actus voluntatis dividi per bonum & malum, sicut per differentias essentielles: nam solum vult bonum & malum, fundamentaliter & rationaliter sumpta, esse differentias essentielles actus voluntarii: quamvis enim bonitas & malitia moralis formaliter sumptæ, sint accidentia actuum humanorum, ipsi tamen actus voluntarii, ut tales & ex natura sua, fundant bonitatem & malitiam; in quo differunt ab artificialibus, quæ per suam substantiam non sunt radix, ex qua resultent diversæ formæ artificiales quibus differant, sed totaliter adveniunt ipsis ab extrinseco principio, & solum habent secundum suam substantiam, potentia obedientialem respectu ipsarum: unde clavis & culcillus v.g. non distinguuntur essentialiter per esse clavem & culcillum, etià radicaliter; sicut distinguuntur actus bonus & malus per, esse bonum & malum radicaliter.

**E**X his etiam facillè intelliges alia D. Thomæ testimonia, quibus ait actus voluntatis esse morales, in quantum procedunt à ratione, seu deliberatione rationis: nam vel particula *in quantum*, in sensu causali, non verò formali sumi debet: vel dicendum est, divum Thomam non loqui de ratione præcisè proponente objectum cum indifferentia iudicii, à qua actus voluntatis habet quòd sit liber, sed de ratione per synderesim & prudentiæ dictamen ordinante actum voluntatis in debitum finem, quomodo est regula moris: unde sic sumendo

A rationem, actus voluntatis sunt morales formaliter, in quantum ab ea procedunt.

Obijciunt secundò contra eandem conclusionem. Positâ in actu libertate, & præcisò omni alio, actus est formaliter moralis: Ergo constituitur in esse moris per ipsam libertatem. Consequentia patet, Antecedens probatur: quia positâ libertate actus est regulabilis per legem; moralitas autem ut sic, in nullo alio, nisi in hac regulabilitate, potest consistere: Tum etiam quia positâ libertate, ponitur principalis proprietas moralitatis in communi, quæ est imputabilitas; nam actus imputatur, vel est imputabilis, præcisè ex eo quod est sub dominio & potestate causæ; est autem sub eius dominio & potestate, in quantum liber formaliter: Ergo &c.

Confirmatur: Nihil fingi potest, quod sit genericum & commune speciebus moralitatis, nempe bonitati & malitiæ, nisi ipsa ratio liberi; nec enim aliquid est determinabile per bonum & malum, nisi ratio liberi: Ergo illa est genus mortalitatis.

Ad objectionem respondeo, negando Antecedens. Ad cuius primam probationem, nego Minorem: moralitas enim non est ipsa regulabilitas per principia moralia, sed subjectio actualis ad hujusmodi principia, sive regulas moris; regulabilitas verò est sola capacitas ad recipiendam hujusmodi subjectiorem, quæ capacitas eadem esset, etsi nulla extaret regula morum. Enimvero ita se habet, proportionaliter tamen, esse morale, sicut esse artificiale esse autem artificiale non consistit in regulabilitate per principia artis; quia hæc regulabilitas convenit rebus ante omnem artem per suam substantiam, sed consistit in habitudine per modum actualis subjectiōnis ad regulas sive principia artis, quæ subjectio supponit prædictam capacitatem sive regulabilitatem: similiter esse morale non consistit in regulabilitate per principia moris, sed in actuali subjectiōne ad hujusmodi principia.

Ad secundam probationem Antecedentis dicendum est, imputabilitatem quantum ad esse immediate sequi ad libertatem; quia ex eo quod actus est liber, potest poni vel non poni in esse; imputabilitatem verò ad condignitatem laudis vel vituperii, quæ est proprietas moralitatis in communi, non sequi nisi ad subjectiōnem actus ad regulas morum, secundum quod est illis conformis vel difformis; nam lege deficiente, nec actus imputatur, nec punitur, quia *ubi non est lex, nec prævaricatio*. Unde quando dicitur, quod actus est imputabilis præcisè ex eo quod est sub dominio vel potestate causæ, distinguendum est: est imputabilis quantum ad esse, concedo; quantum ad condignitatem laudis aut vituperii, nego. Vel aliter distingui potest eadem propositio, & concedi de potestate & dominio subjecto regulis & legi, & negari de dominio regulis morum non subjecto; nec enim punitur aut præmiatur actus domini voluntatis, si non sit lex aut regula, juxta quam, vel contra quam faciat.

Ad confirmationem nego Antecedens: potest enim assignari aliquid commune speciebus moralitatis, seu bonitati & malitiæ, scilicet respectus ad objectum, ut cadit sub ordine & regulis rationis, sive per conformitatem, sive per difformitatem: siquidem tam difformitas quam conformitas in actu, sive tam bonitas quam ma-



licita moralis, respectum important ad obiectum talibus regulis subiectam; unde in tali respectu, à conformitate vel difformitate abstractente, & per differentias illas boni & mali moralis constitutivas contrahibili, consistit ratio generica moralitatis; non verò in ipsa libertate, quæ solum se habet per modum radicis & fundamenti moralitatis, aut per modum materie regulabilis, & dirigibilis à regulis morum, seu potius ut conditio se tenens ex parte materie moralis: sicut in artificialibus res externæ, ut lapides, & ligna, se habent ut materia regulabilis per artem. Quare sicut in artefactis hæc tria distinguuntur, scilicet materia regulabilis, regulæ artis, & forma ipsa artificiosa, quæ est per conformitatem ad huiusmodi regulas: ita in moralibus hæc tria debeat distingui, nimirum regulæ morum, quæ sunt recta ratio & lex, præsertim divina; subiectio sive ordo ad huiusmodi regulas, qui est ratio formalis constitutiva moralitatis; & materia regulabilis, quæ nulla alia est, quàm ipsi actus liberi voluntatis, qui cum sint indifferentes ut bene vel malè fiant, possunt & debent subijci regulis morum, & ab ipsis dirigi & regulari.

Obijciens tertio contra secundam conclusionem: Moralitas actuum humanorum sumitur ab aliquo extrinseco, nempe à libertate, vel à lege aut ab obiecto in quod tendunt: Ergo consistit in denominatione extrinseca, non verò in aliqua forma intrinseca.

Confirmatur: Moralitas in obiectis non est aliquid intrinsecum, sed vel est ens rationis, vel extrinseca denominatio: Ergo etiam in actibus; illi siquidem debent proportionari obiectis.

Confirmatur amplius: Esse morale in aliis rebus, v.g. in valore monetarum, in dominio rerum, aut pretio rerum venalium, est pura denominatio extrinseca, aut merum ens rationis: Ergo & in actibus humanis; nulla enim potest assignari ratio discriminis.

Ad objectionem respondeo negando Antecedens: nam actus humani non denominantur morales immediate à libertate, aut à lege, vel ab obiecto, sed ab ordine ad obiectum, ut regulis motum subiectum, qui ordo est ipsi intrinsecus, ut patet ex supra dictis.

Dices, ordinem illum non semper esse realem, sed interdum esse solum respectum rationis: Ergo si ab illo ordine actus humani dicuntur morales, denominatio moralis in actu humano sumeretur ab aliquo ente rationis. Consequentia patet, Antecedens probatur. Ordo realis debet esse ad terminum realem, ac realiter existentem: Sed actus humani non semper dicunt ordinem ad obiectum reale, & realiter existens, ut patet cum aliquis appetit res futuras, aut impossibiles: Ergo ordo actuum humanorum ad obiectum non semper est realis.

Respondeo negando Antecedens, ad cuius probationem dicendum, quòd licet ordo prædicamentalis requiratur terminum existentem, transcendentis tamen potest versari circa non existens, & circa non entia; ut constat in Logica, quæ licet sit scientia realis, versatur tamen circa secundas intentiones, quæ in obiectis nihil reale ponunt: item dignitates & honores, jurisdictionem, præcedentiam, & alia similia realibus actibus desideramus, & ambimus, & tamen non sunt nisi denominationes rationis.

Tom. III.

Unde patet responsio ad primam confirmationem: esto enim in obiecto esse morale sit ens rationis, vel extrinseca denominatio (de quo infra) habitudo tamen ad illud, subinde quæ moralitas formalis, potest & debet esse realis, & intrinseca. Neque inter actum & obiectum requiritur proportio in esse rei (habitus enim Logicæ, ut dicebamus, est intellectui intrinsecus & realis, & tamen eius obiectum est ens rationis) sed sufficit proportio in ratione attingentis & attingibilis, quæ optimè salvatur, etiam si obiectum sit denominatio extrinseca, vel ens rationis, & licet habitudo ad illud terminata, sit realis & intrinseca. Patet etiam solutio ad secundam confirmationem, & disparitas inter esse morale monetæ v. g. & esse morale actuum humanorum: valor enim monetæ, & pretium rerum venalium, directè & immediate à voluntate vel intellectu humano sumitur; moralitas autem actuum humanorum, licet leges divinas & humanas supponat, ab illis tamen immediate non sumitur, sed ab ordine transcendentali, quem huiusmodi actus dicunt ad obiectum, ut regulis morum subiectam, qui ordo est realis, & illis intrinsecus.

Obijciens quartò: Idem numero actus sine aliqua reali mutatione potest fieri de bono malus, imò & de non morali moralis: Ergo moralitas non est aliquid reale & intrinsecum, sed ens rationis, aut extrinseca denominatio. Antecedens patet in esu carniæ, continuatè à feria quinta in feriam sextam, qui sine reali mutatione, propter extrinsecam mutationem temporis, efficitur malus; & in motu primo, qui si contingatur, advertente ratione, de non morali fit moralis, sicut de non libero liber. Consequentia verò probatur: tum quia esse reale non supervenit sine mutatione reali: tum etiam exemplo dexteritatis in columna, quæ dexteritas non est in ea aliquid reale, sed denominatio extrinseca, quia sine aliqua reali mutatione fit de non dextera dextera.

Respondeo negando Antecedens: quando enim actus mutatur de bono in malum, aut de non morali in moralem, mutatur intrinsecè in esse moris, quia tunc suscipit novum modum realem, seu novum respectum ad obiectum, qui ordo actibus humanis realiter inhaeret, ut de relatione ad finem dicit D. Thomas *hic art. 4. ad 2.*

Obijciens ultimò contra tertiam conclusionem: Moralitas actus consistit in habitu dine ad obiectum, vel ad rationem, tanquam ad mensuram: Sed habitudo mensurabilis ad mensuram est relatio prædicamentalis: Ergo moralitas actuum humanorum in relatione prædicamentali consistit.

Respondeo concessè Majori, distinguendo Minorem: habitudo mensurati ad mensuram est prædicamentalis, quando respicit terminum ut purè terminum, concedo Minorem: quando respicit terminum ut obiectum specificativum sui, vel causativum, nego Minorem: unde cum habitudo ad obiectum, in qua moralitas actuum humanorum consistit, non respiciat illud ut purum terminum, sed ut specificativum & causam formalem extrinsecam, non est relatio prædicamentalis, sed transcendentis. Quod ut magis percipiatur, advertendum est, actus humanos & morales, duplicem habitudinem ad obiectum regulis morum subiectam importare,

D d ij

tate,



tate; unam transcendentalem, quæ illud ut specificativum & causam formalem extrinsecam respiciunt; aliam prædicamentalem, quæ idem objectum per modum puri termini & correlativi attingit: prima prius in objecto intelligitur, unde & fundat aliam quæ est prædicamentalis, & actum humanam in ratione moralis formaliter constituit. Sicut scientiæ duplicem dicunt habitudinem ad objectum, unam transcendentalem, per quam specificantur; aliam prædicamentalem, quæ est mensurabilis ad mensuram, & ad tertium genus pertinet, ac priorem ut ratione fundandi præsupponit.

## §. III.

## Corollaria ex dictis.

26. **E**X dictis colliges primò, specificativum formale & immediatum moralitatis actuum humanorum, non esse legem, cui subijciuntur, sed objectum in quod tendunt, ut subditur legi, & ab ea propositum.

Probatur primò: Moralitas comparatur ad actum in esse physico, ut modus & perfectio ipsius, ac proinde debet ipsi proportionari in modo specificandi, sicut ei proportionatur in modo essendi: Sed actus in esse physico specificatur ab objecto: Ergo & in esse moris; cum hoc tamen discrimine, quòd in esse physico specificatur ab objecto, secundum suam naturalem bonitatem & convenientiam considerato; at in esse moris speciem desumit ab illo ut subiecto regalis morum, & ut regulato per legem ac dictamen syn- derefis & prudentiæ ordinantis in finem. Unde D. Thomas hic art. 8. sic ait: *Actus omnis habet speciem ab objecto, & actus humanus quia dicitur moralis, habet speciem ab objecto relato ad principium actuum humanorum, quod est ratio.*

Probatur secundò: Actus moralis non respicit legem, nisi mediante objecto, sicut ipsa lex non aliter regulat actum, quam proponendo objectum prosequendum vel fugiendum, & licet dicatur exercitium actus, totum tamen hoc est in ordine ad objectum, & per modum attingentiæ ipsius: Ergo id ad quod actus directè & immediatè terminatur, non est lex, sed objectum ut propositum per legem.

Tertio: Idem actus secundum speciem respicit distinctas species leges, puta futuram, divinam, naturalem, & humanam: Ergo non specificatur in esse moris à lege. Consequentia patet: quia res specificata non potest habere majorem unitatem, quam ejus specificativum.

Denique probatur: Si actus moralis specificaretur à lege, omnes actus qui respicerent eandem legem essent ejusdem speciei: Sed hoc est falsum: Ergo & illud. Major patet, Minor verò probatur: quia restitutio & retentio rei alienæ, invito domino, quæ differant specie in esse moris, respiciunt eandem legem justitiæ, præcipientem reddere unicuique quod suum est.

27. **D**ices, hoc argumentum etiam nos urgere: quia actus diversæ speciei in esse moris possunt esse circa idem objectum, sicut futurum & restitutio versantur circa rem alienam.

Respondetur actus diversæ speciei in esse moris, posse esse circa idem objectum materialiter solum, non verò formaliter; sicut possunt formaliter eandem legem respicere: unde futurum & restitutio respiciunt rem alienam sub di-

**A** versa ratione formalis; nam restitutio respicit eam ut non retinendam invito domino, futurum ut auferendam invito domino: at verò futurum & restitutio respiciunt prædictam legem, quatenus formaliter præcipit unicuique reddi quod suum est.

Colliges secundò, moralitatem quæ in objecto actuum humanorum reperitur, & quæ objectiva dicitur, non esse aliud quam ipsam entitatem objecti, ut connotat legem, cui subditur tanquam regulæ & mensuræ ad terminandum actum.

**B** Probat: Eodem proportionali modo objectum habet esse morale quo voluntas, quia principium & objectum actus moralis, sicut principium & finis, sibi correspondent: Sed esse morale in voluntate, non est aliud, quam ejus entitas ut connotat legem, cui subditur in ordine ad suam operationem eliciendam: Ergo eodem proportionali modo moralitas objecti non est aliud, quam ipsam ejus entitatem, ut connotat legem cui subditur, &c.

**C** Explicatur magis: Si voluntas consideretur secundum se, præcisa omni lege, solum intelligimus potentiam physicam, & principium actus liberi; accedente verò determinatione legis, absque alio superaddito, redditur principium proximum moralitatis, ac proinde agens morale: Ergo similiter considerando objectum, seclusa omni lege, intelligitur ut objectum physicum, terminans actum voluntarium & liberum; accedente verò lege, quæ præcipitur aut prohibetur, absque alio superaddito, constituitur proxime objectum morale, connotando legem, cui subest in ordine ad terminandum actum.

**D** Quod potest amplius confirmari: Sicut voluntas non est moralis in essendo, sed in operando solum (non enim subest legi quòd voluntas sit, aut non sit, sed quòd tali aut tali modo operetur, aut non operetur) ita objectum ut sit non est morale in essendo, sed in terminando; nec de eo dicitur lex, in pluribus saltem, an debeat esse vel non esse, sed an debeat talis aut talis actus ad ipsum terminari, aut non terminari: Ergo sicut moralitas voluntatis non est aliud quam ejus entitas, ut in operando subest legi, ita moralitas objecti non est aliud quam ipsius entitas, ut subest legi terminando actum.

**E** Quomodo verò entitas objecti, & voluntatis, quæ secundum se non est intrinsecè moralitas, possit rationem moralitatis intrinsecè habere, absque additione alicujus intrinsecè, per solam connotationem extrinsecam legis, facillè intelliges, si consideres quod relatio paternitatis, quæ nato primo filio resultat in patre, eum etiam denominat patrem secundi filii, per solam extrinsecam illius connotationem. Similiter entitas materiæ primæ, connotando formam nondum habitam, sed possibilem haberi, est intrinsecè appetitus desiderii; connotando verò formam præsentem, desinit esse appetitus desiderii, & fit appetitus complacentiæ. Item species Angeli repræsentant singularia, quando existunt, sine ulla intrinsecà mutatione. hoc ipso quòd ea connotant ut in actu posita. Denique actus necessarius divinæ voluntatis habet intrinsecè rationem actus liberi, per solam connotationem creaturæ, in aliqua determinata differentia temporis ponendarum. Horum autem omnium ratio est, quia sunt plures formæ, quæ



quæ non tribuerent aliquem effectum formalem, aut denominationem etiam intrinsecam, nisi aliquid extrinsecum connotarent. Unde si quis ita arguat: Vel antecedenter ad legem est in objecto forma constitutiva moralitatis, vel advenit cum lege? Primum dici non potest; alias ante legem obiectum esset morale. Si verò dicatur secundum, sequitur quòd talis forma est separabilis ab objecto, atque adeò realiter distincta. Facile respondetur, formam constitutivam moralitatis obiectivæ, ante legem esse in objecto, quantum ad totam realitatem quam in recto importat, non tamen ante legem illud constituere proximè morale, defectu connotati, à quo pendet hæc denominatio. Sicut licet in specie Angeli semper fuerit forma constitutiva representationis singularium, quantum ad totam realitatem quam dicit in recto, non est tamen prædicta representatio, nisi cum singularia existunt, quia hujusmodi existentia est connotatum necessarium ad illam.

## ARTICULUS II.

*Quæ sint regula moralitatis?*

Cum ordo moralis dependeat à regulis morum, & per ordinem ad has regulas bonitas & malitia moralis desumantur, explicatà actuum humanorum moralitate, consuequens est ut ipsius regulas exponamus. Unde sit

## §. I.

*Due Regula moralitatis explicantur.*

Discogitur, duas esse regulas moralitatis, unam remotam & extrinsecam, in mente divina existentem, scilicet legem æternam; aliam proximam & intrinsecam, ac in homine residentem, nempe dictamen nostræ rationis, secundum quod prædictam legem participat, & ei subordinetur.

Probatur primò ex D. Thoma infra qu. 71. art. 6. ubi sic ait: *Regula voluntatis humana est duplex; una propinqua & homogenea. scilicet, ipsa humana ratio: alia verò est prima regula, scilicet lex æterna, quæ est quasi ratio Dei.*

Probatur secundò ratione: Sicut ordo artificialis, ejusque obliquitas & rectitudo attenduntur per comparisonem ad finem particularem, quem artifex intendit, ita ordo moralis consideratur per habitudinem ad finem ultimum humanæ vitæ, qui se habet ad hominem, in quantum obliquus morale, sicut finis particularis ad artificem, in quantum artifex est, ut docet D. Thomas infra qu. 21. art. 2. ad 2. Cum autem solus Deus possit esse finis ultimus hominis, prima regula dirigens ipsum in talem finem, potest solum in mente divina existere: sicut quia solus Deus est primum principium creaturarum, prima idea, per quam res in esse producantur, non potest alibi quam in Deo existere: Sed ratio gubernationis rerum, & directionis illarum in ultimum finem, lex æterna appellatur, ut dicit S. Doctor infra qu. 90. art. 1. Ergo lex æterna in mente divina existens, est prima regula moralitatis actuum humanorum. Adde quod prima regula debet esse à se indefectibilis in dirigendo & regulando, sicut primum principium est in-

defectibile in operando: Sed nulla creatura potest habere ex se indefectibilitatem in ordine morali, sicut nulla potest esse ex se impeccabilis: Ergo prima regula hujus ordinis non potest esse aliquid creatum, sed sola ratio directionis creaturæ rationalis in ultimum finem, in mente divina existens, quam *legem æternam* appellamus.

Quòd autem dictamen rationis nostræ sit proxima regula morum, sic ostenditur: Illa est proxima regula moralitatis, quæ in virtute primæ, & tanquam ejus participatio, dirigit actus morales, sive per quam ipsa æterna lex, & prima regula homini manifestatur, & intimatur ut adimplenda: Sed tale est rationis nostræ dictamen: Ergo illud est proxima regula moralitatis actuum humanorum. Major patet, Minor probatur, Deus qui est primum dirigens in finem ultimum, dirigit res omnes conformiter ad ipsarum naturam, eis communicando vim quandam ipsarum naturæ proportionatam, quæ est quadam participatio primæ & æternæ regulæ in ipsis mente præexistentis, & hæc participatio est ipsius proxima & immediata regula operandi. Unde in rebus corporeis virtus nihil aliud est, quam naturalis inclinatio, vel instinctus, ratione cujus indefectibiliter tendunt in suos fines; in creaturis verò intellectuales participatio divinæ directionis non potest in sola inclinatione naturali consistere, quia non sunt ad unum determinata, sed ad plura indifferentes: unde debet in illis specialiter participari per aliquid superadditum, quo ipsis denunciantur quæ per legem æternam agenda præferuntur, & hoc est dictamen rationis: Ergo immediata & proxima regula actuum moralium est dictamen rationis, ut participat legem æternam in mente divina præexistentem. Illud autem non debet esse solum actus synderesis dictans in communi quid sit faciendum, vel fugiendum, sed etiam actus prudentiæ dictantis in particulari quid sit agendum; quia cum operationes morales sint in singularibus, & ex singularibus circumstantiis dependant, cognitio universalis, etiam si sit practica, nequit in eas influere, aut eas regulare, nisi ut applicata per dictamen particulare hic & nunc; licet in speculativis principia universalia, etiam si sint vera & necessaria, non inferunt veram & necessariam conclusionem nisi applicata secundum legitimam formam per rectam illustrationem.

Dices: Naturalis ratio non dicit nisi quæ sunt de lege naturæ: Atqui dantur plures actus morales, qui non spectant ad legem naturæ, sed ad positivam divinam, vel humanam: Ergo dictamen naturale rationis, non est sufficiens regula proxima moralitatis.

Respondet distinguendo Majorem: non dicitur directè & primario, transeat: non dicitur secundario & ex consequenti, negatur. Nam cum ratio & lex naturalis dicitur parendum esse cuilibet legitime præcipienti, eo ipso quod quilibet alia lex, sive humana, sive divina, aliquid præcipiat vel prohibeat, ipsa naturalis ratio consequenter dicit illud esse faciendum, vel fugiendum. Adde quod, quando dicitur dictamen rationis nostræ esse proximam regulam morum, hoc non est intelligendum de ratione nostrâ nudè sumpta, & solo lumine naturali illustrata, sed de ratione ut informata præceptis legis divinæ, vel naturalis, vel per doctrinam, vel per inspirationem, inquit S. Thomas qu. 2. de Malo, art. 4.



Ex his inferes contra Scotum, Suarezem, Vaz- quem, & alios Recentiores, naturam rationalem, ut antecedit dictamen rationis, & quamcumque legem, non esse formaliter regulam moralitatis, quamvis possit quodammodo dici regula radicalis.

33. Probatur: Regula formalis moralitatis debet regulare & determinare modo morali, hoc est proponendo, præcipiendo &c. Sed natura rationalis, ut antecedit dictamen rationis, non hoc modo concurrat, sed inclinando per modum naturæ: Ergo &c. Adde quod, cum inclinatio naturæ rationalis non sit solum ad bonum morale, sed etiam ad bonum physicum ordinis rationalis, nec solum contra illam sit malum morale, sed etiam malum physicum; bonitas & malitia moralis ex prædicta inclinatione, ut antecedente dictamen rationis, nequeunt sufficienter venari, sed solum ex ipso dictamine rationis, ut participante legem æternam, eique subordinato. Unde natura rationalis, ut tale dictamen antecedit, potest solum dici quodammodo regula radicalis, quia est radix luminis rationis, & tale dictamen illi debetur. Dixi esse quodammodo regulam radicaliter: quia non est ita universalis in ratione regulæ radicalis, sicut dictamen in ratione regulæ formalis: nam dictamen, ut lege divinâ informatum, se extendit ad actus ordinis supernaturalis, ad quos inclinatio naturæ, directe saltem, non fertur.

## §. II.

*Solvitur Obiectio Scoti.*

34. Obijcies cum Scoto: Omne iudicium supponit aliquam mensuram sive regulam, in qua ejus certitudo fundatur: Sed non est in quo fundatur certitudo iudicii sive dictaminis rationis nostræ, actus humanos dirigentis, præter naturam ipsam rationalem: Ergo debet in ea fundari, ac proinde ipsa est prima regula moralitatis.

35. Confirmatur Plura sunt, quæ ex sola habitudine convenientiæ, aut disconvenientiæ ad naturam humanam sunt bona, vel mala, antequam lege aliqua præcipiantur, vel prohibeantur, qualia sunt quæ præcipiuntur, aut prohibentur lege naturæ.

36. Confirmatur amplius: Si nulla daretur lex præcipiens, aut prohibens aliquos actus humanos, adhuc nihilominus homo esset agens morale, & operaretur bene, dando eleemofynam, male autem, furando, aut mentiendo: Atqui tunc sola natura rationalis esset prima regula moralitatis: Ergo & modo.

37. Ad objectionem respondeo, concessâ Majori, negando Minorem: id enim in quo fundatur certitudo iudicii, sive dictaminis rationis nostræ, actus humanos dirigentis, non est ipsa natura rationalis (cum hæc, ut vidimus, non possit sufficienter determinare prædictum iudicium ad genus moris) sed est ipsa æterna & increata Dei lex, à qua tanquam à prima regula ordinis moralis accipit certitudinem, ut in ejus virtute possit proximè regulare actus humanos, & ad ultimum finem dirigere. Unde ad primam confirmationem dicendum est, ea quæ solâ lege naturæ sunt præcepta, vel prohibita, esse moraliter bona, vel mala, per ordinem ad legem æternam, quæ est prima totius bonitatis & malitiæ mora-

lis regula, & cuius lex ipsa naturalis, seu dictamen naturale rationis, est quædam intimatio & participatio, ut docet D. Thomas hic qu. 19, art. 4. ubi sic habet: *Quod ratio humana sit regula voluntatis humane, ex qua ejus bonitas mensuretur, habet ex lege æterna, quæ est ratio divina. Unde prædictum dicitur: multi dicunt, quos ostendit nobis bona? signaturum est super nos lumen vultus tui Domine: quasi diceret, lumen rationis quod in nobis est, in tantum potest nobis ostendere bona, in quantum est lumen vultus tui, id est, à vultu tuo derivatum. Unde manifestum est, quod multo magis dependet bonitas voluntatis humane à lege æterna, quam à ratione humana. & ubi deficit humana ratio, oportet ad rationem æternam recurrere. Ex quo patet solutio ad secundam contradictionem: sublata enim omni lege positiva, à divina & humana, homo adhuc diceretur agens morale, & bene aut male moraliter operans, per ordinem ad legem Dei æternam, quæ est prima totius moralitatis, seu bonitatis & malitiæ moralis, regula. Si verò supponatur primam hanc legem ac regulam operandi tolli, tunc facta hæc suppositio impossibili, destruetur omnino moralitas formalis (quia sublato primo, cuius generis, à quo cætera essentialiter dependent, ea pariter destrui necesse est & remanebit sola moralitas fundamentalis, consistens in capacitate, quam actus humani habebant ut regulentur à legibus, si ponantur.*

## DISPUTATIO II.

## De Speciebus moralitatis.

*Ad Questionem 18. D. Thomæ.*

**M**orale genus, de quo disputatione præcedenti tractatum est, vulgari divisione dividitur in duas species, bonitatem scilicet, & malitiam moralem, de quibus breviter agendum est: postea resolvemus, an in eas adæquate dividatur, vel tertiam aliam speciem media inter utramque.

## ARTICULUS PRIMUS.

*In quo consistat bonitas moralis actuum humanorum?*

## §. I.

*Referuntur Sententiæ, & vera eliguntur.*

**S**icut in explicanda ratione generica moralitatis, varia sunt Aucthorum placita, ita & in exponenda ratione bonitatis moralis, quæ est prima ac præcipua ejus species, diversa sunt eorum sententiæ. Prima est, bonitatem hanc nihil esse præter collectionem omnium circumstantiarum seu conditionum, quæ secundum rectam rationem necessitæ sunt ut actus interior simpliciter & absolute denominetur bonus. Refertur pro hac sententiâ Scotus in 2. dist. 40. quo loco eam declarat per proportionem ad bonitatem naturalem uniuscujusque rei, quæ nihil aliud est, quam